

NEMAČKA

Stari rovovi još prepuni kostiju

Oko Berlina, u zemlji, nalaze se posmrtni ostaci hiljada vojnika poginulih u Drugom svetskom ratu. Postoje dobrovoljci koji iskopavaju ta tela kako bi više od 70 godina posle rata pomogli da se razjasni sudbina nestalih.

Bio je to dan koji Jutta Hen neće tako brzo zaboraviti. Njen sin je hteo da napravi parkiralište pred njihovom kućom u Klesinu, malom selu na reci Odri, nedaleko od granice s Poljskom. I kada je počeo sa kopanjem, najpre je našao municiju iz Drugog svetskog rata, a onda i kosti.

Jutta Hen sada stoji na svojoj ogradi i gleda u jamu u kojoj leže posmrtni ostaci osam poginulih vojnika. Jasno se raspoznaju lobanje, kosti, ostaci kaciga i čizama.

Dole u jami, Verner Šulc je nadvijen nad kosti i oprezno skida zemlju s njih. On je stručnjak za iskopine pri Udruženju za pronalaženje poginulih u Istočnoj Evropi (VBGO). Pažljivo dokumentuje nalaz. „To su nemački vojnici, to vidim po kacigama i oznakama.“

Teške borbe u poslednjim ratnim godinama

Iznad jame leti dron i fotografiše. A jama postaje sve veća: nekoliko metara dalje tim pronalazi još četvoricu poginulih. I oni leže između kuće porodice Hen i puta. Dobrovoljci vade iz zemlje oznake s uniformi, kao i venčano prstenje i pečatnjake koji su od velike važnosti za identifikaciju mrtvih.

Niko ne zna koliko tačno mrtvih još leži u zemlji u Klesinu i oko njega. Tu su tokom zime 1945. vojnici Crvene armije prešli Odru kako bi krenuli prema Berlinu. Njima se ovde suprotstavila nemačka vojska. Usledile su višenedeljne žestoke borbe. Nigde drugde borbe nisu trajale tako dugo kao u Klesinu.

U tamošnjem dvorcu su nemački vojnici pružali očajnički otpor, no na kraju ih je Crvena armija savladala. „Ako padne Klesin, pašće i Berlin“, glasila je besmislena parola nemačke komande koja je trebalo da motiviše vojnike.

Od dvorca su ostale samo ruševine, a i selo je potpuno uništeno. Poginuli s obe strane ostali su u rovovima ili na zimskom tlu. Samo neki su plitko zakopani u zemlji. Tamo gde se nekad nalazio dvorac, danas rastu trava i drveće. Seljaci na tom području nameravaju da postave spomenik poginulima.

Nestali u ratu

Po završetku Drugog svetskog rata mnoge porodice su uzaludno čekale na povratak svojih sinova, očeva ili braće koji su se borili na Odri. Udruženje za pronalaženje poginulih u Istočnoj Evropi zaslužno je što su sudbine nekih od njih na kraju ipak razjašnjene. Dobrovoljci iz Udruženja još od 2009. godine sistematski traže posmrtno ostatke na tom području – malim bagerom, lopatama i sondama.

Iskopavanja se vrše dvaput godišnje po nedelju dana – na mestima na kojima su se za vreme borbi nalazili rovovi. „Mi smo već iskopali puno zemlje i mnogo kilometara rovova“, kaže Albreht Laue koji koordiniše radove. „Do sada smo pronašli posmrtno ostatke oko 120 nemačkih i 100 sovjetskih vojnika.“

Na moguće grobnice ukazuju izveštaji očevidaca i istoričara, ali i stari snimci iz vazduha. I ispred kuće porodice Hen nalazilo se jedno takvo „sumnjivo“ mesto. Nekih godinu dana po završetku rata jedan sveštenik je posetio Klesin i video grobove nepoznatih vojnika, čiji je položaj potom skicirao u jednom pismu. „Klesin je potpuno uništen“, zabeležio je i upozorio: „To područje je još uvek minirano.“

Kopiju tog pisma danas u rukama drži Albreht Laue. Za njega je potraga za mrtvima „usluga živima“ koji napokon žele da saznaju sudbinu svojih članova porodice. I danas, 74 godine nakon kraja rata.

Sovjetski mitraljezi u borbama na Odri 1945.

Laue je u stvari na početku nameravao da istraži samo sudbinu svog dede koji je poginuo u Rusiji. A danas je ovaj 45-godišnjak na čelu Udruženja koje je međunarodno dobro umreženo. Pri iskopavanju redovno pomažu i dobrovoljci iz Rusije, Poljske i drugih zemalja. „Tokom godina smo shvatili da ovde ima mnogo posla. I da nema nikoga u ovom regionu ko bi inače to radio ovako kao mi i u tom obimu“, kaže Laue.

Dostojanstvena sahrana

U jednoj sali u blizini mesta iskopavanja Lara Indra razvrstava kosti pronađene u masovnoj grobnici pored puta. I ova Švajcarčinja koristi godišnji odmor kako bi pomagala u Klesinu. Ta 23-godišnja antropološkinja pokušava da sastavi kosture, odredi pol i približnu starost mrtvih, dokumentuje povrede. Sve to može pomoći u identifikaciji. „Mnogi potomci tih poginulih još žive i žele da znaju šta se s njima dogodilo“, ističe Lara Indra.

Udruženje dokumentaciju o nalazima šalje u Savezni arhiv u Berlinu koji vodi popis nestalih u Drugom svetskom ratu i informiše porodice. Ovaj put su članovi udruženja pronašli petnaest nemačkih i jednog ruskog vojnika. Identifikacija ne uspeva uvek. Ali utešno je da se posmrtni ostaci svih poginulih na kraju dostojanstveno sahranjuju na obližnjem vojnom groblju.

[Werkhäuser, Nina: *Stari rovovi još prepuni kostiju*, URL: <https://www.dw.com/sr/stari-rovovi-jo%C5%A1-prepuni-kostiju/a-48687400>, retrieved on 16.05.2019.]